

نظامنامه اساسی

مقصدلر

- ۱- ماده. مرکزى باطومه اولمق اوزرد (اسلام کورجستانک تخلیصی جمعیتی) نامیه بر جمعیت موجوددر.
 - ۲- ماده: تخلیص جمعیتک مقصدی اسلام کورجستانی واسع بر مختاریته کورجستان دولت جمهوریه. ایله توحید ایدرک کورجستانک وحدت سیاسیهسی تأمین و تأسیس ایشکدر.
 - ۳- ماده. اسلام کورجستانی. کورجستانک بر عضو لایفکیدر.
 - ۴- ماده: اسلام کورجستانی کورجستان دولت جمهوریهسی داخلند بر حکومت مختاره اوله جقدر.
 - ۵- ماده: اسلام کورجستانی حکومت مختارهسیک قوه تشریعییه حی حائر مستقل بر پارلمنتوسی اوله جقدر.
 - ۶- ماده: اسلام کورجستانی حکومت مختارهسی امور داخلیهسندده تماماً مستقل اوله جقدر:
- (ا) امور دینی:
(ب) امور عدلیه:
(ج) امور ملکیه:
(د) امور معارف:
(ر) امور نافع:
(س) امور زراعت، صناعت، تجارت الحاصل
امور اقتصاد:

Merkezi Batum şehri olan Acaristan ülkesi, bugün Gürcistan Cumhuriyeti dâhilinde bulunmakta ve özerk bir statüyle (!) yönetilmektedir. Bu statü, 16 Mart 1921 tarihinde Moskova ve 13 Ekim 1921 tarihinde onun teyidi mahiyetinde imzalanan Kars antlaşmalarıyla belirlenmiştir. Gerek Sovyet zamanında ve gerekse Sovyet sonrası dönemde bu antlaşmalarda belirlenen hususlara riayet edilmemiştir. Acaristan'ın özerk / otonom ilkeleri daha ilk zamanlarda ayaklar altına alınmış ve muhtariyet sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. Günümüzde ise daha beter olmuş, bu ülkenin Müslüman ahalisinin dinî ve kültürel değerleriyle derinden oynanmış, Hristiyanlık geçer akçe hâline getirilmiştir. Biz bu konudaki belge ve bilgileri **Acaristan ve Acarlar** adlı kitabımızla Bizim Ahıska dergisinin muhtelif sayılarında neşrettiğimiz birçok yazıda ele aldık.¹

Çarlığın 1917'de yıkılmasından sonra büyük sarsıntı yaşayan Rusya, bu sarsıntıyı atlattıktan sonra eski Çarlık sınırlarına bu defa Sovyetleştirme suretiyle ulaşmıştır. Gürcistan da 25 Şubat 1921'de Sovyetler Birliğine dâhil olmuştur. Daha önceki

ACARİSTAN'IN SON GÜNLERİNE DAİR İKİ BELGE

Yunus ZEYREK

Osmanlı-Rus muharebelerinde Rus-Gürcü birleşik ordularına karşı Türklerle birlikte savaşan Acaralılar bu defa da Türkiye'den yana tavır almış ve bu tavrını 1918 Haziran'ında yapılan halkoylamasıyla da açıkça ortaya koymuştur. Daha sonra teşekkül eden **Batum İslâm Cemiyeti** de bu yolu takip etmiş; Rus ve Gürcü işvasına karşı Müslüman Acara halkının uyanık olması için faaliyette bulunmuştur.

Ne var ki her zaman her yerde olabileceği gibi burada da bir fitne ocağı tütmeye başlamış, Batum İslâm Cemiyeti'ne karşı başka bir cemiyet teşkil edilmiştir. Batum'da matbu olarak Türkçe basılmış olan tüzüğünden bu cemiyetin niçin kurulduğunu anlıyoruz. Kısaca bu cemiyetin faaliyetinden bahsedeceğiz. Söz konusu cemiyetin Nizamnamesinin birinci bölümünü meydana getiren **Maksatlar** başlıklı kısmın birkaç maddesi şöyledir:

1. Merkezi Batum'da olmak üzere İslâm Gürcistan'ının Tahlisi Cemiyeti nâmiyle bir cemiyet mevcuttur.
2. Tahlis Cemiyeti'nin maksadı İslâm Gürcistan'ını vâsi bir muhtariyetle Gürcistan Devlet-i Cumhuriyesi ile tevhid ederek Gürcistan'ın vahdet-i siyasesini te'min ve te'sis etmektir.
3. İslâm Gürcistan'ı Gürcistan'ın bir uzv-i lâ-yenfekkidir.
4. İslâm Gürcistan'ı Gürcistan Devlet-i Cumhuriyesi dâhilinde bir hükûmet-i muhtare olacaktır.
5. İslâm Gürcistan'ı Hükûmet-i Muhteremesinin kuvve-i teşriyesini hâiz müstakil bir parlamentosu olacaktır.
6. İslâm Gürcistan'ı Hükûmet-i Muhteremesi umûr-i dâhiliyesinde tamamen müstakil olacaktır:
 - a. Umûr-i diniye
 - b. Umûr-i adliye
 - c. Umûr-i mülkiye
 - d. Umûr-i mârif
 - e. Umûr-i nâfia

1 Yunus Zeyrek, *Acaristan ve Acarlar*, Ankara, 2001.

Batum'da Memed Abaşıdzé'nin heykeli birkaç defa yer değiştirdi!

f. Umûr-i ziraat, sînâat, ticaret elhâsıl umûr-i iktisat

g. Ve diğer hususât-ı dâhiliyenin kâffesinde tamamen müstakil olacaktır.

İşte amaçlarını (aslında hayallerini) bu şekilde belirlemiş olan **Tahlis Cemiyeti**, Türkiye'ye karşı tavrı almış ve bu fikirlerini halka da benimsetmek için İslâm Gürcistanı adlı bir de gazete çıkarmaya başlamıştır. Bu fikrin fazla taraftarı yoktu. Denilebilir ki bu fikrin mucidi bugün ülkesinden kaçıp Moskova'da yaşayan Aslan Abaşıdzé'nin dedesi Mehmet Bey'di.

Bu Mehmet Bey (1873-1937)'e ve icat ettiği muhtariyetin daha o günlerdeyken ne durumda olduğuna bakalım. Moskova'da Acara'nın muhtariyetle bırakılmasına imza atmış olan Türkiye delegesi Dr. Rıza Nur şöyle diyor: "Yusuf Kemal, Acarlara verdiğimiz muhtariyet işine bakmıyor.² Ruslar, orada muahedeye hiç bakmaksızın türlü zulümler ediyorlar, bir Rus vilâyetiymiş gibi teşkilât yapıyorlar. Halkı hiçbir işe karıştırmıyorlar. Meclis'te şikâyet ettim, söylendim. Mebusları Yusuf Kemal'i vazifesini ifaya davete teşvik ettim. Ne olurdu bari bir defa bile bir nota ile Ruslara bunları hatırlatsaydı ya... Elbet bir te'siri olurdu."³

Rıza Nur, Mehmet Bey'i de iyi tanıyor: "Sancaqbeyzade Mehmet Bey Tiflis'te. Bu zatı çok yıllardan

beri tanırım, İstanbul'daydı. Sonra İttihatçılar gücendirmişler, Batum'a kaçmış. Türkiye aleyhinde orada gazete çıkardı diyorlardı. Kendisi bu bâbda mazeret beyan ediyor ve aleyhdarlık etmediğini söylüyor. Gürcü Menşevik hükûmetiyle iyi olduğundan şimdi Ruslar onu Batum'dan Tiflis'e götürmüşler. Batum'a yollamıyorlar. Bir sürgün gibi."⁴

Ve bilinen fecî son: O, Stalin döneminin kurbanlarından biri...

Bu kısa bilgileri verdikten sonra ordumuzun Batum'daki son faaliyetiyle ilgili bir belgeyi sunuyoruz. Bu belgede askerimizle birlikte çalışan **İslâm Cemiyeti** ile aleyhte çalışan ve yukarıda sözünü ettiğimiz **Tahlis Cemiyeti**'nin izlerine de rastlıyoruz. Hatta bu belgede Acara halkının o zamanki genel tavrını yansıtan ifadeler, bugün de üzerinde düşünmemizi gerekli kılması bakımından önemlidir.⁵

TBMM'nin ilk döneminde Batum Mebusu olan Edip (Dinç) Bey'in belgelerinden biri olan askerî raporu olduğu gibi takdim ediyoruz.⁶ Böylece yakın tarihte yanı başımızdaki kardeş bir ülkenin bizden nasıl ayrıştığı, nereden nereye ve nasıl geldiği hususuna ışık tutmuş olacağız. Burada bilhassa askerî raporun son maddesinden Acara halkının o zamanki tavrını açıkça gördüğümüzü bilhassa belirtmek gerekir.

Bismillah

11. Alay 3. Tabur Kumandanı

Kâzım Beğefendiye

Artvin'den **Batum**'a hareket emri alındıktan sonra **Cemiyet-i İslâmiye** ile Batum-Çürüksu mıntıklarında Cemiyet-i İslâmiye'nin faaliyeti ve yapılan teşkilât ile ahali-i İslâmiyenin hamiyeti hakkındaki nokta-i nazarınızla aldığınız emirlerin mufassal surette ma'lûmat i'tasını rica ederim efendim.

30 Mart 337 (1921)

Batum Mebusu, Büyük Millet Meclisi
A'zasından Edip

Numro: 201

C. 30.3.337 Tarihli tahrirâta.

1. Mensup olduğum alay kumandanlığından telakki eylediğim emre nazaran refakatimde dört zabıt efendi ve yigirmi nefer ve

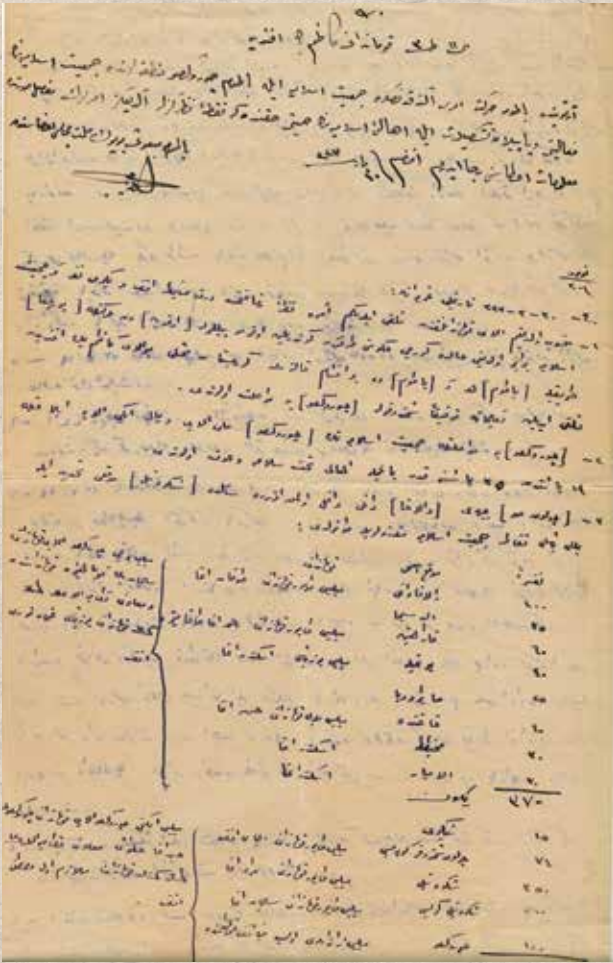
4 Age. s. 811.

5 Dergimizde Acara'yla ilgili hayli belge yayımlanmıştır. Meraklı okuyucularımızın eski sayılara müracaatı gerekir.

6 Edip Dinç: (1885-1963) Artvin-Murgullu olup Birinci Dönem Batum Milletvekillerindendir. Kars Konferansına da katılmıştır.

2 Yusuf Kemal (Tengirsenk): (1878-1969) Cumhuriyetin ilk yıllarında Dışişleri ve Adalet bakanlıkları yapmış, Moskova Antlaşması'nda Türk hey'eti başkanlığında bulunmuştur.

3 Dr. Rıza Nur, Hayat ve Hauratım, İstanbul, 1968, c. 3, s. 820.

Cemiyet-i İslâmiye beraber olduğu hâlde Gürcü Hükûmeti tarafından gönderilen otomobillerle Artvin'den hareketle Borçka tarikiyle Batum'a ve Batum'da bir akşam kalınarak Gürcistan Mümessili Miralay Kâzım Beyefendi'den telakki edilen talimata tevfikân şimendiferle Çürüksu'ya muvasalat olundu.⁷

2. Çürüksu'ya muvasalatla Cemiyet-i İslâmiye'nin Çürüksu millî alayı derhal iki alaya iblâğla 19 yaşından 25 yaşına kadar bilcümle ahali taht-ı silâha davet olundu.
3. Çuluk Suyu cephesi Dalaha Dağı dâhil olmak üzere sahilde Şevketil mevkii tahdid ile belli başlı nukad Cemiyet-i İslâmiye müfrezeleriyle tutuldu:

Milis Birinci Çürüksu Alayı Kumandanı Süleyman Beğ Komahize kumandasında ve muavini 11. Nizamiye Alayı 3. Tabur 11. Bölük Kumandanı Yüzbaşı Osman Nuri Efendi.

Neferat	Mevkı ismi	Kumandanı
100	Dalaha Dağı	Milis Tabur Kumandanı Tokan Ağa
35	Aldışa	
60	Karahit	Milis Tabur Kumandanı Ahmet Ağa
40	Yuğıla	Milis Yüzbaşı İskender Ağa
25	Mayravriya	Milis Jandarması olup Ziya Efendi kumandandır.
40	Hahutta	Milis Bölük Kumandanı Hasan Ağa
30	Muhitata	İskender Ağa
30	Alambar	İskender Ağa
370	Yekûn	

Milis İkinci Çürüksu Alayı Kumandanı Çürüksulu Hüseyin Ağa Halvaşi Muavini 11.. Nizamiye Alayı 3. Tabur 10. Bölük Kumandanı Mülâzımievvel Mustafa Efendi

Neferat	Mevkı ismi	Kumandanı
15	Nikiri	
74	Çuluk Şimendifer Köprüsü	Milis Tabur Kumandanı İlyas Efendi
350	Şevketil	Milis Tabur Kumandanı Murad Ağa
200	Şevketil gerisi	Milis Tabur Kumandanı Süleyman Ağa
120	Çürüksu	Milis Jandarması olup Ziya Efendi kumandandır.
1129	Yekûn	

4. Bâlâda arz edilen mevkı ve mıntikalar tutulmuş ve ifâ-yı vazifeye ibtidâr edilmiş ve bu milis efradın iaşelerini tamamen civar köyler ahalişi taht-ı temine almış ve ayrıca Çürüksu'da teşkil kılınan ambara iddihâr edilmek üzere 37,000 kilo mısırın teberraan i'tası taht-ı temine alınmışdır. Bu esnada Gürcü Hükûmeti'nin Bolşevikliği kabul etmesi üzerine 18/19.3.37 gecesi Çürüksu'ya bir Gürcü taburu sevk olunmuş ve buradan mütearrız bir bölük evvelâ Çürüksu'da istasyon civarındaki milis jandarmalardan ibaret küçük karakol mevkiine ateşle baskın ve taarruz yapılmış ve daha sonra çarşıda devriye ve postalarına taarruz edilmiş ve en nihayet teşkilât dairesi abluka edilerek tes-

7 Kâzım Dirik: (1880-1941) O dönemde TBMM Hükûmetinin Tiflis fevkalâde Mümessiliydi. Sonra Batum Valisi olmuştur.

Birinci Dönem Batum Mebusu Murgullu Edip Dinç (1885-1963).

lim teklif edilmiş ise de mukavemet olunmuş ve sabahleyin Muhitât mevkiine gidilirken kasaba kenarında bir Gürcü Bolşevik bölüğü tarafından yanımda Mülâzımievvel Mustafa Efendi ve bir takım nizamiye efradı bulunduğu hâlde tevkifle Batum'a sevk olundum. Esnâ-yı tevkifte zabitanın livor, dürbin ve bıçakları alınmış ve efradın da bilcümle eşyası alınarak çırılçıplak bırakılmıştır.

5. 19.3.37 sabahı Çuluk Su cephesi üçüncü maddede arz edilen mevâkı tutulmuş olduğu hâlde ter edilmiştir.
6. Esasen verilen talimatda Bolşeviklere ateş edilmeyecek ve aşikâr-ı âhire değin Çuluk Su hududundan geçen Gürcülerin silâhları alınmayacaktı. Bu talimata tamamen riayet edilmiştir.
7. 18.3.37 tarihine kadar pek çok Gürcü kıtâtının Batum'a ilticası ve tamamen yolların kapalı bulunması dolayısıyla iki gün Batum'la irtibat tesisi hâsıl olamamış ve yakinen vaziyeti anlamak üzere yanımda bulunan nizamiye zabitanından Mülâzımievvel Ali Efendi Grup Kumandanlığı nezdine i'zâm kılınmış ve mumâileyh Çakvi istasyonuna vürudunda yolların kapanmış, mürur ve ubûrun gayri-kabil olduğunu görünce Batum'a bir saat mesafede bulunan

Mamtiçavur karyesine yürüyerek gelmiş ve Batum'da Osmanlı ve Gürcü kıtaatının muharebe etdiğini haber alır almaz derhal burada **Cemiyet-i İslâmiye** azasından Duhçur oğlu Hüseyin Ağa ile teşkilâta başlayarak kırk müsellâh milis efradını Saliya Tabyasına berâ-yi muavenete sevk eylemiş ve tünel başında bulunan Gürcü muhafız efradının silâhlarını aldirmış ve ahaliye telgraf ve telefon tellerini de kat'etdirmiş ve vaziyeti de bâ-rapor ve acilen bildirmiştir.

8. Çürüksu'da **Cemiyet-i İslâmiye** teşkilâtı başladığı günden Gürcülerin taarruzu gününe kadar aradan geçen dört beş gün zarfında ancak bu kadar muvaffak olabilmektedir.
9. Esnâ-yı teşkilâtda Cemiyet-i İslâmiye'nin muhaliflerinden ve **Tahlis Cemiyeti** erkân-ı nafizesinden Çürüksulu **Hoca İskender Efendi Suvarize**'nin kıymetdar muavenetlerinin de burada zikrini vecibe addederim. Diğer muhaliflerin hiçbir hizmeti sebkât etmediği gibi Çürüksu'da teşkilât dairesine ve bilhassa şahsıma taarruz eden Gürcü bölüğü önünde müsellâh muhaliflerden Murat Efendi Kakazoğlu, Rıza Ali Kaputoğlu, İskotya Mehmed Ağa'nın biraderi nâm şerirleri zikredebilirim. Bu hainlerin pek çok taarruz ve tecavüzlerine ma'ruz kaldım. **Hopa'da** Hudut Taburu Kumandanlığında iki senedir bulunarak **Cemiyet-i İslâmiye** ile hükûmetin arasında muhabereye vasıta olduğumdan bu şerirlerin şahsıma olan şedîd hücumları buradan ileri geliyordu.
10. İşte üç beş gün zarfında Cemiyet-i İslâmiye'nin vücuda getirdiği teşkilât bundan ibaret olup vaktin darlığı ve zamanın müsaadesizliği Orta Batum Alayı ile Acara alaylarının teşkilâtıyla uğraşmağa vakit bırakmamıştır. En son aldığım raporda Çuluk cephesindeki Cemiyet efradının 22-23 tarihine kadar sebat ile bilâhare dağıldıkları tebeyyün etmiştir.
11. **Batum livasında bulunan bilcümle Müslümanların yüzde doksanı kalben ve fikren Ankara Hükûmetine merbut olduğu ve aralarına girecek ufak bir kıta-i askeriye derhal etrafında içtima edecekleri kanaatinde bulunuyorum.** İadeten takdim kılınır efendim.

Çürüksu Teşkilâtına Memur
11. Alay 3. Tabur Kumandanı
(İmza)